

ורבך מאמינים

עלון שבועי מבית 'בני אמונים'

327

פרשת תזריע מצורע

תש"פ

מאוצרות אמונים

פניני אמן ותפילה בפרשה

תפילה בעת בכי התינוק

"וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יְמוּל בְּשׂוֹר עֶרְלָתוֹ" (יב ג)

כתב רבי אליהו גוטמכר מגריידיץ: בשעה שהתינוק בוכה מצער המילה עולה קולו לשמיים, ואף משטין או מקטרג אינו יכול למנוע ממנו מלעלות. לפיכך עת זו היא הזדמנות ייחודית לכל אדם להתפלל ולבקש את בקשותיו, שכן בקשתו תעלה יחד עם בכי התינוק. לעצתו זו שאותה הגדיר כ"עצה נפלאה" הביא הגר"א גוטמכר רמז מלשון הפסוק בתהלים (ו ט-י) המתייחס למצוות המילה [כפי שמעידה פתיחתו של הפרק שבו כתוב פסוק זה - "למנוח בנגינות על השמינית מזמור לדוד"]:"שָׁמַע ה' קוֹל בְּכִי" - רמז לבכי התינוק בברית, שכאשר השומע אותו מצטרף אליו בתפילה, אזי: "שָׁמַע ה' תְּחִנָּתִי ה' תִּפְלָתִי יִקָּח". על כן כתב שיש לומר מזמור זה בעת הברית.

הוסיף ואמר הסבא קדישא רבי שמואל אליעזר אלפנדי שזמן המילה הוא "עת רצון שיקובל התפילה יותר מכל הזמנים..." ולפיכך לאחר ברכת: "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו", מברכים הנוכחים את הנימול: "כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחפה ולמעשים טובים", מה שלא מצינו ביתר ברכות המצוות.

כאן המקום להזכיר את שפסק הגרש"ז אויערבך לגבי ברית הנערכת בשבת, שכיוון שאסור לבקש צרכיו בשבת יש להרהר את הבקשה בלב.

הגהות הגר"א גוטמכר לש"ס שבת קל א; שו"ת 'הסבא קדישא' ח"ב סי' י; 'במחצית רבנו' עמ' קט; 'הליכות שלמה' תפילה פ"ח הערה 13

מילה אמיתית - ליהודים בלבד

"וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יְמוּל בְּשׂוֹר עֶרְלָתוֹ" (יב ג)

כידוע, לא לכל מצווה אנו מקדימים 'ברכת המצוות'. כמה כללים נאמרו בדבר, ואחד מהם הובא בשו"ת 'בנימין זאב' (סי' קסט): ברכת המצוות נאמרת רק לפני מצוות שהן 'ייחודיות לזרע ישראל ולא לפני מצוות המתקיימות לעיתים גם על ידי גויים. לפי שנוסח הברכה: "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו" אינו מתאים למצוות שאף הגויים מקיימים אותן.

אלא שלפי כלל זה קשה: מפני מה מברכים אנו ברכת המצוות על המילה, הלא אף הישמעאלים מקיימים אותה, ובמה התקדשנו בה יותר מהם?

ביאר רבי הלל ליכטנשטיין מקולומיא:

את התירוץ לקושיה זו כבר רמזו חכמים, בכך שלא פירטו את ברכות המילה אלא לאחר דברי המשנה (שבת קלז א): "מל ולא פרע... כאילו לא מל"; הישמעאלים אינם מקפידים על הפריעה, ומשום כך אינם נחשבים כנימולים, ובצדק אנו מברכים על המילה: "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו..."

מקרי דרדק'

עניינת אמן עדיפה מהשתתפות בברית מילה

"וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יְמוּל בְּשׂוֹר עֶרְלָתוֹ" (יב ג)

נשאל רבה של רמת אלחנן רבי יצחק זילברשטיין שליט"א:

הנוהג לומר בקביעות ברכות השחר עם חבריו, באופן שכל מתפלל אומר את הברכה בתורו והיתר עונים אחריו אמן, ובו בזמן מתקיימת ברית מילה באותו בית מדרש; האם עדיף שימשיך ויענה אמן עם חבריו, או שמא מוטב שיפרוש וילך להשתתף במעמד הברית, שהוא כידוע מעמד גדול ואף אליהו מלאך הברית משתתף בו?

והשיב: יש להעדיף להישאר בחבורת עוני האמן אחר ברכות השחר מאשר להשתתף בברית, ושתי סיבות לכך: א. העונה אמן מקיים מצווה בפועל. בעוד שבברית בעל הברית מקיים מצווה גדולה, אולם המשתתף אינו מקיים מצווה. ב. אף כי אכן מגיע אליהו הנביא לברית, אולם מעניית אמן נבראים כל העת מלאכים חדשים. וכפי שמעיד הרמז הידוע: 'אמן' בגימטריה מלאך.

יוו העמודים וחשוקים' קובץ מו עמ' צו

מאמינת יזכה התינוק לחיי העולם הבא

"וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יְמוּל בְּשׂוֹר עֶרְלָתוֹ" (יב ג)

הגמרא במסכת סנהדרין (ק ב) דנה: [קטן] [שנפט] מאמינת בא לעולם הבא? רב נחמן בר יצחק אמר: משעה שנימול... תנא משום רבי מאיר: משעה שיאמר אמן. מבאר המהר"ל: הכול מודים שכדי לזכות לחיי עולם הבא צריך התינוק להיות מקושר לבורא יתברך. אך נחלקו במהות החיבור: לדעת רב נחמן, די בהסרת העורלה החוצצת בין היהודי לבוראו כדי שיזכה לחיי העולם הבא, אולם רבי מאיר סובר כי כדי לזכות לחיי העולם הבא, צריך להיות חיבור של אמונה בה' וכשהתינוק עונה אמן, מצטרף הוא בכך לכלל עדת המאמינים ונעשה בן העולם הבא.

לעניין הלכה: המנורת המאור' פסק כרב נחמן, ואולם 'הכלבו' (סי' יב) פסק כרבי מאיר. וכן פסק הרמ"א (א"ח קכד ז): "וילמד בניו הקטנים שיענו אמן, כי מיד שהתינוק עונה אמן, יש לו חלק לעולם הבא".

'כלבו סי' יב; 'מנורת המאור' [לר"י אלנקוה] ח"ד פרק גידול בנים: מהר"ל חידושי אגדות סנהדרין ק"ב

על כל העניינים הרוחניים שהבן יזכה להם בעתיד מכוחה.

'הגהות מיימוניות' מילה ג; אבודרהם הלכות מילה וברכותיה; 'לבוש' י"ד רסה א; שו"ת רעק"א קמא מב

מפני מה הסמיכו מילה לבניין ירושלים

"וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יְמוּל בְּשׂוֹר עֶרְלָתוֹ" (יב ג)

כתב רבי חיים ויטל: "ימול" - ראשי תיבות: "יי משען ומבטח לצדיקים", ללמדך שכל יהודי שנימול נקרא 'צדיק'.

הוסיף וביאר רבי יוחנן סג"ל וואזנר מרבני מונטריאול:

רמז זה מלמדנו כי מצוות המילה היא אך בגדר 'משען ומבטח' המסייע להגיע למדרגת 'צדיק'. ואולם אל לו לאדם להסתפק בה, שהלא על כך אנו מברכים את הרך הנימול: "כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה... ולמעשים טובים" - שלא יסתפק בכניסתו לברית, אלא ינצל את המשיע' שקיבל ממצווה זו כדי לעלות ולהתעלות בתורה ובמעשים טובים.

רבי חנוך דב פאדווא רב"ד לונדון הוסיף וביאר על פי דברי רבי חיים ויטל את הסיבה שנשמחה ברכת 'משען ומבטח לצדיקים' הרומזת לברית המילה לברכת 'בונה ירושלים'; שהרי בזכות ברית מילה זוכים לירושת הארץ ולבנין ירושלים (רש"י בראשית ז ב).

'פרי עץ חיים' שער העמידה כ; 'חיי הלו' ח"ב סי' יד; 'נהמת דב' עמ' רפ

ברכת המילה - על כל חיובי האב לבנו

"וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יְמוּל בְּשׂוֹר עֶרְלָתוֹ" (יב ג)

"תנו רבנן המל אומר: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על המילה'. אבי הבן אומר: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו'. העומדים אומרים: 'כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחפה ולמעשים טובים'..." (שבת קלז ב).

תמה 'הגהות מיימוניות': הלא כלל הוא בידנו שבכל מצווה המתקיימת באמצעות שליח, השליח הוא שמבשר על המצווה. מדוע במצוות מילה תיקנו ברכה בפני עצמה גם למשלה - אבי הבן?

ביאר ה'אבודרהם': ברכת 'להכניסו' לא נתקנה רק בעבור מצוות המילה, אלא היא ברכה כללית על כל חיובי האב כלפי בנו ממצוות המילה ואילך, כגון: לפדותו - אם בכור הוא, ללמדו תורה, להשיאו לאישה וכיוצא באלו.

'הלבוש' מבאר כי על פי זאת מובן מדוע עונים הקהל על ברכה זו בברכה משלהם: "כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחפה ולמעשים טובים", כלומר, שיזכה האב לקיים את המצוות שעתה בירך על קיומן.

רבי עקיבא איגר הטעים את הדברים על פי דברי בעל 'עוללות אפרים' (שצב) כי הסרת עורלת הבשר מהתינוק מסירה ממנו גם את 'עורלת הלב'. ועל ידי כך מוכשרת נפשו, וליבו נפתח להבין את התורה ולהשכיל בלימודה ובקיום מצוותיה. על כן ראוי לברך בשעת המילה

רבות דיברו גדולי ישראל על סגולתה המיוחדת של אמירת ברכת 'אשר יצר' בכוונה, לרפואה שלמה ולבריאות איתנה.

עת צרה היא לעקב. יהודים רבים זקוקים לרפואה. בכל יום ויום שומעים אנו על כאלו שהצטרפו למעגל חולי ישראל. הבה נקבל על עצמנו להקפיד לברך ברכת 'אשר יצר' בקול ובכוונה, ואף להקפיד שתושלם בעניינת אמן. ויהי רצון שבכך נזכה שיתבטלו כל גזרות קשות מעלינו, אמן ואמן.

וכך אמר פעם הגר"ש פינקוס בעניין זה: "ניגש אלי יהודי ואמר שבספרים הקדושים כתוב שאמירת ברכת 'אשר יצר' בכוונה, זו סגולה לרפואה. באותו רגע הייתה לי מין תחושה, זה מה שאתה בא לספר לי? הרי זה כמו שיבוא אדם ויספר שגילה תגלית מרעישת: לשותות מים זו סגולה לא להיות צמא..." (תפארת שמשון בראשית עמ' ס).

בספר 'סדר היום' (כונת הברכות) כתב שסגולת הברכה מועילה אף לבריא שיישאר בבריאותו 'ולא יחלה כל ימיו ולא יצטרך לרפואה ולא לרפואתו'.

מאה ברכות בקול בכוונה בחברותא.

ברכת המזון - בקשות 'הרחמן' (י)

סיום בקשות 'הרחמן' בבקשה על הגאולה

לקראת סיום בקשות 'הרחמן', סידרו לנו בקשה מיוחדת ומרגשת, היא בקשתו הנצחית של כל יהודי במהלך הדורות: "הרחמן הוא יזכנו לימות המשיח ולחיי העולם הבא".

את הסיבה שתיקנו לבקש זאת בסיום ברכת המזון ביאר הרוקח (הל' סעודה שלז) על פי לשון הפסוק בתהילים (קלב טו-יז): "צִדִּיק בְּרַךְ אֶבְרָהָם אֲבִינוּיָה עֲרֻכְתִּי יְרֵ לְמִשְׁחִי", ומכאן שהזמן שבו מברכים על הלחם הוא הראוי ביותר לבקש בו על צמיחת קרן דוד והחשת הגאולה השלמה בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו.

ציפייה אמיתית - תנאי לגאולה

כאמור, בבקשה זו אנו מבטאים את משאלת ליבו הנצחית של כל יהודי באשר הוא - הציפייה לגאולה השלמה. כהמחשה לדבר סיפר 'הפח' חיים כי כאשר התפנה כס הרבנות בעיר בריסק, שלחו בני ה'בית הלוי' בריסק משלחת נכבדה לרבי יוסף דוב בעל 'בית הלוי' שכינה אז כרבה של קובנא כדי שיואל בטובו ליטול את נזר תפארת רבנות קהילתם על ראשו. בענוותנותו היתרה סירב ה'בית הלוי' נחרצות ליטול את הכתר בטענה כי אינו ראוי לכך.

כאשר כמעט ונואשו חברי המשלחת מניסיונות השכנוע, קם אחד מוקני בריסק, מפשוטי העם, אשר היה נציג קהילת העגלונים במשלחת, וקרא בהתרגשות שביטאה תמימות כנה: "רבי, הכיצד תימנעו מלקבל את התרגשות שביטאה תמימות כנה: בקשתנו?! הלא ארבעים אלף יהודי העיר עומדים ומצפים לכם!" משמיע זאת ה'בית הלוי' התרגש ואמר: "אם ארבעים אלף יהודים עומדים ומצפים לי, אי אפשר שלא אלך", ומיד קם ונסע עימם.

אמר 'הפח' חיים: "אם אלפי יהודים היו מצפים ככזו אמות ותמימות למשיח, אין ספק שהוא היה מגיע. ואם אינו מגיע עדיין, אות הוא כי איננו מצפים מספיק לביאתו" (הגש"פ 'תבואות שמש').

ואכן, ראויים הדברים למי שאמרם, וכפי שהעידו על מרן 'הפח' חיים כי הכין לעצמו תיק שבו בגדי שבת - מוכנים ומזומנים לזמן שבוא יבוא משיח צדקנו והכול יעלו לירושלים (הצדיק רבי שלמה עמי לא).

'ויקרבנו לימות המשיח'

גרסת האבודרהם ל'הרחמן' זה היא: "הרחמן הוא יזכנו ויחיינו ויקרבנו לימות המשיח ולחיי העולם הבא" (אליהו רבה קפו א).

ואולם כתב רבי צבי הירש ממנוקטש שאין לגרוס 'ויקרבנו', כיוון שנוסח זה מתייחס גם לחיי העולם הבא' המוכרים במשך, נראה כאילו האדם מייחל לבוא לעולם הבא בקרוב חליה, והרי אמרו: "אל תפתח פה לשטן" (ש"ת 'צבי תפארת סי' צב).

ואולם כבר כתב הרמב"ן (שער הגמול מהד' שוועל עמ' שג) בנוגע ל'הרחמן' זה: "ושגור בפי הדורות לומר, בין בבקשה, בין בסוף ברכת המזון ובכל תפלות: 'הרחמן יזכנו ויקרבנו לימות המשיח ולחיי העולם הבא'; מקדימין ימות המשיח, ואין דעתם לבקש שתתקרב להם המיתה והיו בעולם הנשמות". כלומר: לכך אנו מקדימים לבקש על 'ימות המשיח', שמכך משתמע שבבקשת 'חיי העולם הבא' כוונתנו לעולם הבא שיהיה לאחר ימות המשיח.

הוכחה נוספת לדברי הרמב"ן הביא מהר"י מינץ בהספדו על רבנו משה איסרלש - הרמ"א: עצם העובדה שנוסח 'הרחמן' זה נתקן בלשון רבים מעיד כי אין אנו מבקשים על 'חיי העולם הבא' הפרטיים הניתנים לכל אחד ואחד בעולם הנשמות לאחר אריכות ימיו. שהלאו אין הכול שווים בשכר זה, וכל אחד זוכה לו לפי מעשיו. ומה טעם לכלול את הרבים עימנו בבקשה זו. אלא ודאי כוונתנו לבקש כדברי הרמב"ן על חיי העולם הבא שיהיו לאחר ימות המשיח (דרשות מהר"י מינץ' הדרוש השישי מהד' תשנ"ז עמ' קד).

'יזכנו' ולא 'ינחילנו'

המקובל רבי שלמה אלישיב בעל 'הלשם' עמד על כך, שאם נתבונן נראה שב'הרחמן' זה אנו מבקשים בלשון 'יזכנו', ולא כ'הרחמן' הנאמר ביום טוב, שבו אנו מבקשים: "הוא ינחילנו יום שכלו טוב". טעם הדבר הוא, משום ש'ינחילנו' משמעותו כירושה שאינה ניתנת בזכות המקבל אלא בזכות הנותן, ואילו 'יזכנו' משמעותו בזכות עצמנו. ובכך יש לפרש, שבתחילה אנו מבקשים לימות המשיח, ועתה ההבטחה שהובטחה לאבותינו, ועתה אנו מסיימים ומבקשים שנהיה ראויים לכך גם בזכות עצמנו (הגש"פ 'נצחיות ראויים').

מחבלי משיח יצלו לרווחה

רבי אהרן תאומים מוורמייז פירש שאנו מבקשים: "הוא יזכנו לימות המשיח", ולא "לביאת המשיח". לפי שלפני ביאת המשיח יעברו על ישראל ימים קשים המכונים 'חבלי משיח', שאותם אנו מכנים כאן "ימות המשיח" ומבקשים אנו שזוכה להחזיק באמונתנו בימים אלו, וזכות זאת היא שתעמוד לנו להגיע "לחיי העולם הבא" לעת ביאת משיח צדקנו (הגש"פ 'חלוקת דרבנן'). על כך אף אנו מבקשים בתפילת שמונה עשרה: "ותחזינה עינינו בשוכן לציון ברחמים", ש"ימות המשיח" הקודמים לביאתו, יעברו עלינו ברחמים ולא בצער ובקושי (פנים יפות' שמואל).

ואומנם, יש מגדולי ישראל שנהגו לומר: "הרחמן הוא יזכנו לביאת המשיח", והטעמו מנהגם באומנם שהגנו עתה כבר ב"ימות המשיח" שהחלו בתקופת האר"י הקדוש, ומעתה אין אנו מצפים אלא לביאתו (תולדות קול אריה' עמ' פס וכן נהג המנחת אלעזר' ממנוקטש, 'דרכי חיים ושלום' אות שט).

הבכי ששינה את התמונה

קיבלתי את אישורה של משפחה שעמדה לערוך ברית מילה באותם ימים להשתתפות כתי העיתון בשעת קיום המצווה.

למחרת בבוקר נערכה הברית. העיתונאים הופיעו זמן רב לפני השעה המיועדת. עוד טרם החלה הברית הבחנתי שהעיתונאים עוקבים בדריכות אחרי כל תנועה שלי. ממבטיהם החודרים והמוקדים ניכר היה כי הם התכוונו מראש טרם בואם, ובליבי נשאתי תפילה לכל יתחלל שם שמיים על ידי בעבור כלל ישראל.

הברית עמדה להתחיל. כמנהגי פתחתי באמירת התפילה הנודעת למוהל, ולפתע פרצתי בבכי סוער ובלתי נשלט, חשתי כי נעשה לי עוול. אחד מהעיתונאים נזעק לעברי בהלה: 'קרה משהו?!' הוא התעניין בדאגה.

הרגעתי אותו והסברתי לו: 'ראה נא, אני אדם מבוגר. כל ימי השתדלתי לקדש שם שמיים, אפילו בימי השואה שבהם עלה לי הדבר במסירות נפש. עתה, לעת זקנה הזדמן לפניי ניסיון קשה, ואני מתפלל לפני ה' שאעמוד בו בהצלחה לכל יתחלל שם שמיים על ידי חלילה דווקא בשנותי המאוחרות'.

משום מה, דבריי שנאמרו בספונטניות, מבלי שהתכוונתי לכך מראש, הסעירו את ליבם של קבוצת העיתונאים הנוכחים. כמה מהם טפחו על כתפי ואמרו לי כי אני יכול להירגע. שכן כבר עתה הם ראו כי מרבית הטענות שהושמעו כנגד המצווה אינן נכונות, בראותם את הסטריליות המדוקדקת שעליה אני מקפיד טרם קיום הברית, אשר לאחריה כמעט ואין סיכוי לפגיעה בבריאות הילד.

דבריהם הרגיעו מעט את רוחי הסוערת. התחלתי בעריכת הברית כאשר העיתונאים עוקבים בדריכות אחר מעשיי. משסיימתי הם מחאו לי כפיים והחמיאו לי כי מעולם לא ראו אומנות שכזו אשר כולה נעשית על פי כללי הרפואה בהירות הנדרשת. וכי מעתה ברור להם כי אכן אין ממש בטענות שהועלו כנגד קיום המצווה כתקנה, ואין זו אלא אנטישמיות בהתגלמותה.

כמה ימים לאחר מכן התפרסמה כתבה באורך שלושה עמודים מעל גבי ה'ניו יורק טיימס' שבה פורשו העיתונאים בפירוט ובאריכות את התרשומות החיוביות מהאופן שבה מקפידה המסורת היהודית על עריכת ברית המילה בהסירות הגדולה ביותר, באופן שימנע עד למינימום את צער התינוק ושלא יגרם ממנו כל נזק לבריאותו.

הכתבה הייתה כה מוצלחת עד שהיו שטענו כי היא הוזמנה ומומנה על ידי, דבר שכאמור לא היה לו כל שחר. בתחילה היה מדובר כי היא תמוקם בעמוד השער, אולם אירוע דרמטי שהתרחש באותו היום גרם לה להיחזק לעמודים הפנימיים, אבל המסר שהובע ממנה חלחל וייתכן מאוד שתרם לבסוף לביטול החוק.

כאמור, רבי אברהם זצ"ל נפטר בחודש האחרון בשיבה טובה ובשם טוב לאחר שנדבק מגיף קורונה. היות שלא זכה להותיר אחריו צאצאים, מתבקש הציבור ללמוד ולהתפלל לעילוי נשמתו הטהורה של רבי אברהם בן רבי יום טוב זצ"ל.

מפי אחד מידידי